

РУДАРСТВО

Рударските предприятия што работеле во Македонија во времето на окупацијата по пореклото на нивниот капитал можеме да ги поделеме на три групи: А со антиосовински капитал, група Б со осовински капитал и група В со Југословенски капитал.

Во група А довагајат: 1 / Рудникот на олово во Злетово со рудникот во Прошиштип-Кратовска околина со големи инсталации//главно подигнати од Германците/и залихи во руда /капитал Англиски/. 2 Рудниците на хром Алатини Мајн Лимитед со Јлуботен исто со доминирајуќи Англиски капитал и големи инвестиции што е главно од германско порекло. Навојна се блиско до Скопие под Јлуботен со големи резерви. 3/ На С.С.З. од Куманово хромните рудници Лојане со Италијански капитал, а инвестициите скоро исклучиво германски. За време на нападот од партизаните беа уништени електроцентралита, два магазина полни со стока, железнички возен парк. Пронајдени се индустриски залихи. 4/ Рудникот на манган Цер-Небойша по околината на Брод работеше през Југословенско време. Германците го загвориле, поради използване на огромни рудници во Никопол СС-СР. Инсталациите беа преверлени на други рудници.

Од овие рудници Алатини /со Јлуботен/ и Злетово со Прошиштип можат да бидат пуштени во најскоро време, а Лојани и Цер-Небойша под востановлување на инвестициите и снабдеването са алат и тн.

Во група Б. довагајат: рудникот на антимон околу Бојановац со помали инвестиции; рудниците на азбест Богослевец /штипско, Трнава / прешевско /, во околината на Качаник и тн./ беа отворени во време на окупацијата, а покасно ликвидирани/поради слабото кономисуенето и разрешаванието на проблемот со синтетичен азбест/. Рудник Дудица / Судостомонтан / - истражуенето на бакар. Уложени се големи пари во инвестициите. Рудниците на мусковит во Прилепската околина со поголеми рударски инвестиции околу с. Манастир, Виголиште и Дуня. Хромните предприятия на Друж. Уфер со рудниците околу Прешево/исклучиво истражуение /и во околината на Валандово со сите рударски инсталации. Мал примитивен рудник на магнетит "Вардар" околу Зелениково. И голема фабрика за оплеменуение на хромот околу Жостово.

Од овие предприятия што можеме да ги рачунаме за државни, може да се пуштат во случај на потреба одма по набавката на неопходниот материјал рудниците на антимон хром околу Валандово, мусковити околу Прилеп, рудникот Дудица и фабриката во Жостово. Рудниците во околината на Прешево и Зелениково треба да се сматрат како истражни.

Во групата В довагајат: лигнитовите рудници во Нерези околу Скопие. И Св. Троица околу Катланово, Жабљани околу Битоља и цементните сировини во околината на гара Шар со цементната фабрика. Правното положение на сите овие рудници е нејасно и има големи веројатност да минат во државни раци.

Од горе изложеното се гледа дека во Македонија има достаатчна количина во рудните блага, уложени се големи капитали во нивното истражуение, експлоатација и построенија на големи инвестиции, према тоа треба одма да се створи отвор и организација за искористуенето на рудните блага. Рударството ќе биде раководено директно од поверенство. Организацијата треба да биде на следниот начин:

Детално објаснение на отделните функции тука не влагаат зашто самата шема е очигледна. Само да се задржиме еден момент на принципите и организацијата. Главно тие ќе бидат едностворни, продуктивни, на нормализацијата на различните дивизија. На самиот рудник ќе биде сл. шемата со одговорно лице: Директор, Управител, односно обершайгер или надзирател. Така шема на управлението на рудникот може по потреба да биде проширена или да се скрати. За сега пред рударството во Македонија во прв ред поставени се следните актуелни проблеми:

1. Одново да се организират рударските предприятия и да се уреди нивното запазуение.

2. Времено преориентирање на рударството во Македонија.

3. Проучение и прибирање на податци на минералните богатства на Македонија.

Првиот проблем углавно се разлага на 3 момента: а/ проблем на техничките и административните кадри. б/ Материјалната инвентура на рудниците и запазуение на предприятието со неговите инвестиции, материјали и тн. в. Стваранието на материјалните залихи за рударските предприятия.

За бргото разрешавание на овој проблем, потребно е одма по ослободуенето на Македонија, да се повикат на едно заседание сите технички и административни раководители. Тука би биле продикутувани проблемите за кадар, инвентура, запазуенето на рудниците, по тоа проблемот за снабдевање.

Видението на зимата, оштрите економски пореки и войната сила не ги намаатнујат проблемот за привремената преориентација на рударството во Ма-

кедонийа. Ова се состои во задоволувањето на прв ред потребите на индустријата и широките слоеви на граѓанството во гориво, цементните сировини и солот; баш ониј рударски огранки што не биле вобште развити во Македонија. Од другата страна економскиот распаѓање донесе една прелазна потреба за конзервирање на металните рудници до каква степен да можат по потреба после кратко време да се осопособат за производство. За сега најважниот проблем е продирувањето на производството на лигнит со што би можеле делимично да ја задоволеме потребата за гориво. Главните потрошачи на лигнит би биле: Скопие, Велес, Битола, фабрика Шар, разни тулани, по тоа Куманово, Штип и Св. Никола. За задоволувањето на овие потреби нужно е да се прошират и осопособат рудниците, Катланово, Нерези, Пробиштип и Жабљане, сите овие рудници со исклучение на Пробиштип беа искористувани на најпримитивен начин и немаат никакви инсталации, помештенија и материја, а возниот парк е во многу бедно состојание.

Консумацијата на лигнитот во Македонија во 1943 год. бе од прилика следна: /шема № 3/.

Место	За какво употреба	1943		15.X.44 15.IV.45	
		дрвом	лигнит	дрвом	лигнит
Скопие	Индустрија, локали и надлештва	25.000	7.000	-	4.000
"	Войска	25.000	6.000	20.000	3.000
"	Граѓанство, ситна потреба	50.000	15.000	50.000	15.000
Шар	Фабрика за цемент	?	1.000	?	500
Велес	Маслодајни фабрики	?	2.300	?	1.000
"	Керамични фабрики	?	1.400	?	-
Разно	Тулани/Куманово, Скопие, Драчево	?	2.300	?	-
Куманово	Огрев	?	-	?	500
	Укупно	100.000	35.000	70.000	22.000

Од таблицата се види дека главните потрошачи биле Скопие, Велес, Шари и тулари. Битола не е внесена во таблицата дека нема никакви подаци. Зимското арчење би било во 1944 г. започнато од 15.XI.1944 до 15.IV.1945 год. околу 22.000 тона лигнит и околу 70.000 кв.м. дрва за горение. Да би се покрила оваа потреба нужно е производството на лигнит одма да се увеличи до 3.700 тона месечно, што би значило за три пати. Во првиот ред треба да се форсира производството на рудникот Св.Троица и Пробиштип, а по тоа да се уредат во производство рудникот Нерези, што би после неколку месеца припрема почна да дава лигнит на пазар. Да би се увеличило производството потребно е за сите рудници да се створи, одма по ослободувањето фонд за исхрана и снабдување на рударите со чевли и да се организира редовното снабдување на јамска граѓа. На отделните рудници потребно им е освен тоа и следното:

Во рудникот Нерези да се проучи карактерот на наслагите и да се отпочне со ново подкопување.

Во рудникот "Св.Троица":

а/ Да се земе под кирија државниот хотел ~~Илхкиријахх~~ во Катланово за персоналот на рудникот и да се уреди настанувањето на работништвото во с.Катланово.

б/ Механизирањето на рудникот.

в/ Проучувањето на проблемот за изградување на рударска колонија за чиновничкиот персонал.

г/ Да се отпочне со работа на главната извозна штолна.

д/ Да се добийт пет камиона од по пет тона.

Во рудникот Пробиштип

а/ Да се продолжи работата во гл.извозна штолна.

б/ Да се добие олеснение на железниците за превозот на лигнитот.

в/ Да се добийа 4 камиона од по 5 тона.

За понатакашното редовно функционирање на сите овие рудници важно е на време снабдувањето со необходимите материјали, која функција е на набавното одделение.

Снабдувањето со лигнит на Штип и Овче поле е под локален значај и за сега имат многу мал консумат направо од рудникот.

Рудникот околу Жабљане со консументот Битола не ни е познат. След личниот преглед може да се предземат нужните мерки. Теоратски треба и таму да се предвиди отварањето на лигнитов рудник, со 1 камион од 5 тн. и веврватна почетна производна месечно 200 тн. След проучувањето на потребите за лигнит тука и геолошките елементи на налазишта може да се постави конкретно проблемот за проширувањето на овој рудник.

Треба да се спомене дека при увеличението на производството во лигнитовите рудници треба да се работи во потсен контакт со:

1. Економскиот институт, што би давал податци за положението на нуждите за лигнит, неговите промени и тн. Воопште податци на основа кој би можело да планира понаташното увеличение во война рударска окранка.

2. Со горското по прашањето на снабдевање со дрвениот материјал за рудниците и со проблемот за огрев воопште.

Обновата на земјата ја прошируе делатноста на граѓавинските предприятия, граѓи увеличенија покрај останалите сировини и интензивното производство на цементот. По тоа треба веднаш да се пушти фабриката на цемент во работа и да се приготви поголемо количество на лапорците треба да се уклучи во предприятието што треба непрекидно да работи да би се направило на пролет што по големи залихи на цемент и цементните сировини, за кои ќе биде голема глад. Предрачуноот и проектот за увеличение ќе биде една од првите задачи што ќе треба да се реши во Скопје.

И на крај солот. Проблемот на сол се поставуе остро. За сега не може да и биде говор за подмируење на овива и отребисо месно производство. Реално е да се прегледат солните извори и ако е возможно нивното искористуене за да би се задоволиле барем потребите на Бродска околина со што би се делимично растеретила оваја потреба.

За ега познати се 3 солени реона во Македонија/Југословенска/: Во порече , во Азот во Мариовско. Во средината на септември направена е обиколка на солните извори во првите 2 реона.

Геолошки сите тива извори извираат од горниот хоризонт ортогнојса. Метоморфни паракријали се навогјат во непосредствена близина од нив /Слански Слатина, Богомила/, или повеќе удалечени/с. Папрадиште, Капиново и Орешие/. Тектонските извори се поврзани во дислокациите.

Во Порече изворите се навогјат на 2 места околу с. Сланско на југо-исток од Брод и с. Слатина/ во самото село/ цирка 10 км. на север-северо запад од Брод.

Во околината на с. Сланско се навогја извор за солена вода на десната страна на Дренавската река околу самото неизино ворито на местото наречено Соленица. Изворот представлява едно мало удублење во гнајса. Самата солена вода извира по доле од нивото на реката. Состојанието на бунарот е многу лошо /загадено од измет на стоките и тн/ и пресната вода од Дреновската река се меша со речната. Дебита на водата е измерен и изнесуе 1.25 л. на минута. На должина на околу 100 м. уз водата во топли летни денови каменјата се покриват со танка коричка со сол што ја кажуе егзистенцијата на непознати извори и по горе. Селјаните од следните села ја искористујат солената вода за своите нужди од тој извор: Пласница, Ореховац, Русјаци, Сланско, Латово Брод, Требино, Суво-дол и Дреново/во нормални времина/, за време на недостатокот на сол солената вода ја искористујат и селаните од подалечни села.

Во самото село Слатина се навогја еден активен извор, а во блеската околина има податци за екзистенцијата на прикриени извори на солена вода. Тука има една уредена чешма. Дебити на солената вода е околу 0.5 л. на минута од тој извор во нормално време зимаат вода следните села: Слатина, Грешница, Девич, Горна Круша, Долна Круша, Манастирец, Драгодол, Тополница, и Томина село.

Од поречките солени извори се користат со сол околу 9.10.000 лјуга. Во Азот познати извори има на 4 места: Околу с. Богомила, Орешие, Капиново и Папрадиште.

1. Околу село Богомила цирка 2 км. на југо-запад од него на двете страни на р. Сушица во ~~флуке~~ флувиоглацални наслаги има три закопани бунари околу 1.5 м. долбочина од кој што порани се зимало вода.

2. Околу 2 км. на исток од с. Орешие во долот Слатина на местото викано Штавица има ~~вхелу~~ неколку појави на солена вода. Сите извори се врзани со една тектонска пукнатина. Долниот извор извира на самото ниво на реката и е искористен од месното население. Изворот е загаден и е во лошо состојание. Дебит на водата е невозможно да се измери но може да се предложи оти е околу 1.5 л. на минута.

3. На 1 км. на север-северо-исток од горе напишаното место на самиот брег на р. Бабуна на нивото на речната вода се навогјат два извора врзана еден со друг. Во долниот извор, вероватно иде и пресната вода од Бабуна. Изворот е во лошо состојание и е загаден. Дебит на овој, Капиновски неможе да се измери, а се смета дека е околу 1.5 л. на минута.

4. Околу 1.5 км. под с. Папрадиште во местото наречено Соленица на двете страни на потокот има два солени извора. На десната страна на потокот е направена една дупка околу 1.5 м. долбочина. Од тука за сега се зима највечку солена вода и селаните ја сметат неја за најсолената, Дебит на водата вероватно е околу 2 л. на минута.

Од тива извори зимаат солена вода следните села: Папрадиште, Нежилов, Капиново, Орехов Дол, Габровник, Мокрење, Црешнево, Бистрица, Теово, Согле, Богомила, и Орешие, кога нема сол и повеќе села.

За време на обиколката зедени се мустри на солената вода на сите тиа извори. По ослободуението ќе се направи нивната квантитативна и квалитативна анализа да се запознае хемидот на водата. За сега може да се предположи дека денешниот дебит изнесуе околу 1 тн. кристална сол.

За искористуене на тиа извори потребно е следното: изворите да се отворат и почистат и да се направат чешми со резервуари / за овдашна вода /. Тиа работи можат да се произведат од страна на НОО со помошта на технички раководители изпратени од поверенството. Сите трошкови поработата треба да се поднесат НОО-и. Материја, што не може да се најде / цемент / може да се најде во Брод или с. Ижште.

Зети се сите мерки за спроведуене во дело за да се помогне на населението во овиа оскудација на сол. Четири чешми се на привршуение.

АРХИВ НА МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ